

Fredrikstad Vaterland

Beliggenhet

Kulturmiljøet ligger på østsiden av elven Glomma, syd for Gamlebyen i Fredrikstad.

Nasjonale interesser

Kulturmiljøet er av nasjonal interesse på bakgrunn av Fredrikstads militærhistoriske rolle. Området består av et trehusmiljø, med en selvgrodd bebyggelsesstruktur, som formidler en sosialhistorie som har sammenheng med historien om etableringen av Fredrikstad festning/Gamlebyen.

Kulturmiljøet har opplevelses- og kunnskapsverdier som er å finne i arkitekturen og relasjoner til både festningen og elven Glomma. Området formidler den sosiale historien gjennom det det homogene trehusmiljøet, både innbyrdes og mellom Vaterland og festningen/Gamlebyen.

Beskrivelse

Navnet Vaterland har sammenheng med kart utarbeidet i forbindelse med befestningen av Fredrikstad fra 1660-årene og fremover. Betegnelsen Watterland angir på festningskonstruktørens språk et sumpig forterreng til festningsanleggene. I byregnskapet fra 1666 angis det at sjøfolk er utskrevet fra denne forstaden. Da festningen ble bygget, måtte en del av Fredrikstads beboere oppgi sin tomt til festningsbygging, en del valgte derfor å flytte hit. Murtvang innad i festningsbyen og bybrann har ført til at de mindre bemidlede flyttet hit fremfor å bygge opp sine hus igjen i mur. Stedet er vist på et byprospekt malt av Coning på slutten av 1600-tallet til minne om kongebesøket i 1685. Under Karl XII's felttog mot Norge i 14. mars 1716, ble forstaden evakuert og stukket i brann for å unngå at bebyggelsen kunne brukes som skjul for fienden.

Kart fra midten av 1700-tallet viser Vaterland med omtrent den utstrekning (fire gater og ca. 40 eiendommer) og struktur som vi finner i dag. Rundt midten av 1800-tallet blir størstedelen av bebyggelsen fornyet, mens gatenettet forblir som før. En del av bebyggelsen er tilflyttede eldre hus. Det blir også reist enkelte større og mer påkostede bygninger. Den tette trehusbebyggelsen preges av uregelmessighet og gateløpene av en topografisk uorden som står i motsetning til den geometriske orden som kjennetegner anlegget innenfor vollene. Området har en godt bevart homogen bebyggelseskarakter som trehusmiljø, samt samme funksjon som bolig, men formspråket består både av bygningselementer fra 1700-tallet, empire, og sveitserdetaljer.

Faglige råd for forvaltning

Generelle råd

De etterfølgende faglige rådene skal bidra til å ivareta kulturhistoriske og arkitektoniske verdier i forvaltningen av kulturmiljøet.

Verneverdiene forutsettes ivaretatt av kommunen i deres plan- og byggesaksbehandling. Dette gjelder både hensyn til viktige enkeltbygg, kulturminner, grøntområder og kulturlag innenfor kulturmiljøet samt landskapsrelaterte og strukturelle sammenhenger.

Landskapsnivå

- Utbygging og utfylling av sjø- og havneområder som visuelt og funksjonelt skiller den historiske byen fra sjøen skal unngås.
- Siktlinjer fra Vaterland til festningen/Gamlebyen skal ivaretas.
- Gateløp som er åpne mot sjøen skal ikke lukkes igjen.
- Innenfor området skal eksisterende stedegen vegetasjon ivaretas.
- Tak skal vurderes som del av byens taklandskap og behandles som en del av tiltakets samlede arkitektoniske uttrykk. Ved eventuelle nybygg og ombygginger skal tekniske anlegg som heisoppbygg og ventilasjonsanlegg m.m. integreres i den arkitektoniske utformingen.
- Ethvert tiltak innenfor kulturmiljøet skal ha gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til tiltakets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering.

Områdenivå

- I tilstøtende randområder skal nye tiltak ikke redusere opplevelses- eller bruksverdien knyttet til det historiske bymiljøet.
- Utfylling av tomtearealer anses som uheldig tiltak som svekker lesbarheten og opplevelsen av det historiske bebyggelsesmønsteret.
- I området skal historiske bygningshøyder og gesimshøyder være førende for eventuelle nybygg. Den historiske bebyggelsens karakteristiske volum med skala og proporsjoner, samt plassering av bygninger skal videreføres ved nye tiltak.
- Eiendoms- og tomtestruktur skal gi føringer for den prinsipielle bebyggelsesstrukturen. Der den historiske tomtestrukturen slås sammen er det viktig at den uttrykker seg i fasadenes inndeling og rytme.
- Gater og smug skal ikke bygges igjen da dette vil forringe området historiske karakter og lesbarhet.
- Bebyggelsesmønsteret, torgene, og gatestrukturen er en viktig del av området historie og skal bevares og videreføres.

Bygningsnivå

- Ved vedlikehold og utbedring skal kulturhistoriske og arkitektoniske verdier som knytter seg til de historiske byggenes detaljer bevares, derav material- og fargebruk, dør- og vindusutforming og øvrige bygningsdetaljer. Originale bygningsdeler skal bevares, dersom disse er tapt skal de rekonstrueres etter historiske forbilder.
- Riving av trehus skal unngås
- Der det er gjennomført uheldige tiltak som har svekket kulturmiljøets verdi, egenart og integritet, kan det gjennomføres byreparasjon, tilbakeføring og gjenoppbygging av bygninger som viderefører den lokale, historiske byggeskikken og ivaretar miljøets egenart.
- Stedegen byggeskikk og håndverkstradisjon skal opprettholdes og videreføres ved eventuelle nye tiltak, herunder endringer, til-, på- og nybygg. Ved eventuell oppføring av tilbygg skal tilpasses eksisterende bebyggelse og underordnes denne.

- Den historiske fargepaletten skal videreføres, eventuelt tilbakeføres på dokumentert grunnlag.

Møbleringsnivå

- Eksisterende elementer som murer, gjerder, portstolper, fergeleier, fortøyningsbolter og -påler, anker og brostein som er karakteristiske for området skal bevares eller tilbakeføres. Utbedring skal skje ved bruk av tradisjonelle materialer og teknikker.
- Nye elementer, gatebelegg, gatemøblering, benker, belysningsarmatur og andre konstruksjoner skal utformes i henhold til historisk forbilde som samsvarer med områdets stedegne karakter.
- Hageareal og verdifulle trær skal bevares.